

Владислав Вербець

ПОТЕНЦІАЛ ОСОБИСТОСТІ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Стаття спрямована на визначення складних неоднозначних проблем молоді. Автор статті на основі проведених соціологічних досліджень визначає основні тенденції у молодіжному середовищі, аналізує проблеми соціально-психологічного напруження та чинники, які провокують психологічний дискомфорт особистості.

Процес розвитку демократичного суспільства, що супроводжується складними, неоднозначними, часом болючими змінами у всіх сферах життя, вимагає нової молодіжної політики, покликаної піднести роль молоді на якісно новий рівень, стимулюючи її до активної політичної та громадської активності як у власних інтересах, так і на благо суспільства.

У цих умовах особливого значення набуває проблема аналізу змін пріоритетів, коли на перший план соціального розвитку суспільства вийшла не держава, не якась окрема соціальна спільнота, а саме особа людини як вищий витвір природи, цивілізації, суспільства.

У зв'язку з цим особливої актуальності набувають конкретні соціологічні дослідження, які дозволяють не тільки вивчати громадську думку, але й здійснювати наукові розвідки у царині державотворення, подальшого розвитку освіти, культури тощо.

Соціальний моніторинг дозволяє систематично здійснювати діагностику молодіжних проблем, формувати належну духовну культуру завдяки створенню обґрунтованих та вивірених прогнозів діяльності соціальних інститутів виховання.

Разом з тим, існують об'єктивні бар'єри соціального, психологічного та інформаційного характеру, які тримають у полоні невичерпний та нереалізований духовно-творчий потенціал молоді.

До таких бар'єрів можна віднести:

- сформовані протягом радянського періоду соціальні орієнтації на стабільність провокують низьку адаптивність молоді до ринкових зрушень, неготовність самостійно діяти щодо влаштування власної долі;

- існуючий процес стереотипізації (необхідний спосіб людського мислення, який дозволяє узагальнено задіяти минулий соціальний досвід у прийнятті рішень) викликає неадекватні дії у поведінці молоді в нових ринкових умовах тощо;

– розбіжність економічного та соціального статусів молоді («залежних від держави» та «залежних від ринку») ініціює різні за наслідками процеси: вплив найкомпетентніших та найбільш кваліфікованих працівників з державного сектору економіки, з одного боку, та руйнування мотивації особистості у професійній зорієнтованості на тлі відсутності ресурсів ідентифікації, з іншого;

– послаблення соціального престижу як чинника суспільної диференціації викликає зменшення рівня професійної компетентності та з іншого боку, збільшує соціальне пристосування.

Отже нереалізований потенціал особистості у виробничій чи соціальній сфері може проявлятися у зростанні соціально-психологічного напруження (відтак проваючи девіацію – бездуховність, аморальність), психічних розладах тощо.

Сьогодні надзвичайної актуальності набуває проблема формування освіченої, конкурентно-спроможної, мобільної на ринку праці молоді з глибокими та сильними мотивами, раціональною поведінкою, почуттям відповідальності, а також адаптивності, готовності при звичаїтис, опанувати та сприйняти зміни пріоритетів у виробленні нової системи цінностей та орієнтацій у непрости ринкових умовах.

Потрібна надзвичайно потужна робота щодо переорієнтації молоді на вартості ініціативно-творчого, соціально відповідального типу майбутнього працівника.

Постійне зростання безробіття в умовах різкого зниження рівня життя широких верств населення, зокрема молоді, вимагає розробки науково обгрунтованої концепції працевлаштування випускників вузів різного рівня акредитації та галузевого спрямування.

Важливою умовою у науковому аналізі соціальних проблем молоді виступає необхідність проведення систематичних, глибоких та широкомасштабних соціологічних досліджень мотивації навчання, професійної зорієнтованості та психологічної готовності до ринкових перетворень студентської і учнівської молоді.

Соціальний моніторинг дозволяє здійснювати діагностику економічних, екологічних, соціальних та психологічних проблем, які надзвичайно турбують молодь.

У Острозькій Академії створена система соціального моніторингу, яка полягає у:

- вивченні громадської думки студентів щодо проблем соціально-психологічного самопочуття;
- проведенні експертних опитувань стосовно проблем навчально-виховного процесу;
- проведення студентських навчально-практичних конференцій за результатами соціологічних досліджень у вузі.

Процес вивчення навчально-виховного процесу далеко не простий та однозначний. Часто-густо виникають проблеми психологічного характеру: стурбованості, занепокоєння й настороженості серед викладацького колективу та зацікавленості з боку студентства.

Методологічною основою рівня компетентності та професіоналізму викладача як цілісної системи виступає єдність загального, особливого та індивідуального.

Загальне є складовою професійної загально-педагогічної підготовки викладача вузу, особливе має свою специфіку, зумовлену особливостями і закономірностями навчально-виховного процесу вузу, індивідуальне ж відображає залежність кваліфікації від особистісних якостей викладача та рівня його творчої педагогічної діяльності.

У проведенні експертного опитування «Професійний та психологічний портрет педагога» в Університеті «Острозька академія» використовується методика, яка передбачає біля сімдесяти позицій стосовно рис та якостей у репрезентації навчального матеріалу викладачем. В інструментарій також вводяться контрольні питання з метою отримання більш повної та репрезентативної інформації щодо рівня спілкування, пізнання та наявності «зворотного» зв'язку між викладачем та студентами.

Другим напрямком у реалізації системи соціального моніторингу є організація та проведення конкретних соціологічних досліджень тимчасовими науковими колективами студентів (проблемними групами).

Серед проблем, які вивчаються та аналізуються студентами в соціологічних дослідженнях в регіоні, є:

- вільний час як фактор реалізації духовно-творчого потенціалу молоді;
- девіація у молодіжному середовищі (вживання тютюну, алкоголю та наркотиків);
- навчально-виховний процес як фактор самореалізації та розвитку студентства;

– національний фактор у системі ідентифікації особистості. В організації та проведенні соціологічних досліджень студенти налагоджують зв'язки з державними інституціями, що дозволяє реалізувати в певній мірі профорієнтаційні завдання вузу та розширити його імідж як науково-методичного та дослідницького центру в регіоні.

Великий резонанс серед студентів викликає практика проведення захисту дослідницьких проєктів на студентських навчально-практичних конференціях. Умовою захисту виступають відомі вимоги до кандидатських дисертацій – актуальність, наукова новизна та практична значимість, предмет аналізу та захисту тощо.

Багаторічна практика проведення таких форм наукової дискусії дозволяє привернути увагу студентства до науково-дослідної роботи та збільшити про-

фесійну зорієнтованість у майбутньому працевлаштуванні. Адже сьогодні необхідно мати на увазі характерні тенденції життєдіяльності студентства. Серед молоді вже реально існують інші виміри, оцінки, підходи.

З'являються та поглиблюються відмінності в молодіжному середовищі: освітні критерії, матеріальні та духовні цінності, престижність професій, видів діяльності.

Так, наприклад, студентів перших курсів п'яти різних вузів Рівненщини насамперед турбують проблеми: майбутнє працевлаштування 40%; проблеми навчання – 29,3%; брак коштів – 24,3%; втрата можливостей спілкуватися з друзями за місцем проживання і зміна середовища – 12%, та невпевненість у власних силах і можливостях реалізації особистого потенціалу – 10,0%.

Аналіз відповідей дозволяє стверджувати про існуючий потенціал соціально-психологічної напруженості, який потрібно враховувати у навчально-виховному процесі вузів. Існування дискомфорту психологічного характеру серед першокурсників детермінує нагальну необхідність формування інформаційного та етично-психологічного простору для студентства.

Врахування особливостей психологічного стану першокурсників дозволяє досить оперативно вносити корективи у навчально-виховний процес зокрема кожного вузу.

Разом з тим студентів-випускників турбують такі проблеми: майбутнє працевлаштування – 69,1%; брак коштів – 58,5%; велике занепокоєння та невпевненість у майбутньому – 27,1%; відсутність відповідних умов для самовдосконалення – 15,9%; недостатній фаховий рівень – 10,1%.

Респонденти стурбовані існуючою підготовкою до роботи за фахом. Повністю готові до роботи лише – 12,2%; частково готові – 45%. На жаль, кожний третій опитаний не впевнений у належній готовності до роботи за фахом.

Випускники вважають, що у працевлаштуванні їм допоможуть знайомі у престижних організаціях – 65,1%; рівень професійної підготовки – 43,1%; батьки – 40,0%; наявність стартового капіталу – 29,8%; базова освіта – 11,7%.

Перша позиція у запропонованому рейтингу можливостей залишається, на жаль, впродовж останніх п'яти років у результатах наших досліджень серед студентської молоді регіону.

Зрозуміло, що судження студентів можуть мати ймовірний характер, але майже кожний другий усвідомлює, що рівень професійної підготовки – надзвичайно важливий чинник у майбутньому працевлаштуванні.

Сьогодні виникає необхідність зупинити руйнівні процеси у галузі освіти, культури, науки. Потребує уваги проблема створення та впровадження соціального моніторингу в діяльність загальноосвітньої школи, гімназії, коледжу, вузу тощо.

Відсутність прогнозу потреб у фахівцях для регіонів, існуючий значний розрив між навчально-виховним процесом вузів та реаліями ринкової економіки,

недостатня психологічна та професійна культура випускника викликає необхідність консолідації зусиль науковців вузів у проведенні діагностики рівня професійної зорієнтованості та наявності глибоких знань, широкого спектра вмінь та навичок студентів, адекватних вимогам ринкової економіки.

Насамкінець, потрібно згадати слова П.Сорокіна, видатного соціолога ХХ століття, які у повній мірі відповідають сьогоденню українського суспільства: «Наша потреба у соціологічних знаннях – величезна. Серед багатьох причин, що викликають наші негаразди і погане суспільне життя, важливе значення грало і грає наше соціологічне неучтво. Якщо нам призначено бути громадянами великої культурної країни... то одним із засобів, що сприяють досягненню цієї мети, є розповсюдження знань взагалі і соціологічних знань, зокрема».

Варто наголосити, що державним структурам, громадським інституціям конче потрібне наукове підґрунтя для вирішення конкретних проблем у їх практичній площині, у відповіді на запитання – як треба сьогодні працювати зі студентами, щоб сприяти їх вихованню, саморозвитку, самовдосконаленню.

Поєднання теорії і практики має принциповий характер. Тому так важливо проводити широкомасштабні дослідження, здійснювати аналіз молодіжних проблем професійно, оперативно та результативно.

Література

1. Богуцький О. Україна: аспекти праці. – Київ, 1998. – 2-3 с.
2. Вивчення молоді на сучасному етапі: питання методології і методики: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Київ, 1996. – 232 с.
3. Україна: ретроспектива і перспектива: Збірник наукових праць. Ред. колегія: Цибульський В.І. та ін. – Київ, 1999. – 210 с.
4. Взаємозв'язок психолого-педагогічної науки і шкільної практики як фактор вдосконалення педагогічної майстерності: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Рівне, 1998. – 191 с.
5. Проблеми реалізації духовно-творчого потенціалу молоді: Пошуки. Перспективи: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Рівне, 1996. – 175 с.

The article determines complex and diverse problems of youth. Having carried out sociological research, the author identified the main tendencies in youth environment, analyzed problems of social and psychological tension and sources that provoked psychological discomfort of personality.